

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Бедрій М.М.

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри основ права України,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРІЮ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА ЕФІОПІЇ

Актуальні проблеми українського державотворення пробуджують жвавий інтерес до різних напрямків юридичної науки. Серед них важливе місце займає пізнання історії права, причому не лише вітчизняної, але й світової також. Становлення європейських держав та їх правових систем є достатньо відомими українській науці, в які присутні дані також по деяких державах інших континентів. Натомість для сучасних правознавців питання історії африканського права продовжує бути маловідомим аспектом правового розвитку людства. Відтак представлена доповідь покликана певною мірою зменшити цей контраст, подавши деякі нові знання про історію правової системи Ефіопії, основу якої здавна становило звичаєве право.

Ефіопія (її також називають Абіссинія) належить до когорти найбільш давніх держав Африки та знаходиться у її північно-східній частині. Перша держава (Аксум) на ефіопських землях була створена в I ст. н. е. династією Соломонидів. У IV ст. християнство стало її державною релігією. На початку XII ст. династія Соломонидів втратила владу, а країною почали правити царі династії Загве. У 1260 р. Соломониди повернули собі владу на більшості території Ефіопії, однак певна її частина залишилася у розпорядженні мусульманських володарів [1]. Цей релігійний контраст в Ефіопії існує навіть у сьогоденні.

Хоча в Ефіопії традиційно жили християнські етнічні групи – амахара, тигре, галла, звичаєве право було важливим регулятором суспільних відносин на її території навіть у XX ст. Звісно, сфера його регулювання істотно звузилася після перекладу з арабської мови на мову гиз в XVI ст. єгипетського номоканону XIII ст. В

Ефіопії він отримав наву Фета Нагаст (правосуддя царів). Це спонукнуло імператора Хайле Селасіє I скласти звід писаного права, який істотно реформував існуючі на той час звичаєво-правові норми. У другій половині XX ст. в Ефіопії сформувалася актуальна й сьогодні практика, за якою правовий звичай, який не мав релігійного підтвердження, не був обов'язковим для виконання і не враховувався судами [2, с. 382]. Ця історико-правова розвідка спрямована, насамперед, на пізнання історії звичаєвого права Ефіопії, тому зосередимо свою увагу на таких правових звичаях: громадське судочинство, шлюбний договір, порука, і «вайюу».

Громадське судочинство. Від найдавніших часів питання здійснення судочинства були одними з найбільш цікавих для суспільства Ефіопії. Абсолютна більшість її населення добре знали особливості судової процедури та процесуально-правові звичаї свого народу. Цьому сприяли добре розвинені традиції громадського судочинства, а більшість судових справ в Ефіопії розглядалися публічно непрофесійними авторитетними суддями в присутності чисельної громадськості. Судовий розгляд зазвичай відбувався у вихідний день у відкритій місцевості (найчастіше біля церкви чи на ринку). В центрі розташовувалися громадські судді, позивач (обвинувач) – праворуч, а відповідач (підсудний) – ліворуч. Судовий процес міг також розпочатися спонтанно. Наприклад, якщо кредитор зустрів свого боржника на дорозі та почав пред'являти претензії. Тим часом збирався натовп і шемогіле (старійшини), які приступали до вирішення цього спору на місці.

Дискусії між сторонами процесу зазвичай були емоційними з використанням спеціальної звичаєво-правової термінології та закладом на певні майнові цінності (мула, коня тощо). Якщо місцевий суд не мав можливості вирішити справу, він передавав її на розгляд вамбару – вищому судді, а той у свою чергу – чилоту (провінційному зібранню вамбарів). Цікаво, що особа, невдоволена рішенням вамбара, могла його оскаржити, додержуючись певної звичаєво-правової процедури. Вона клала собі на голову дошки та каміння, ставши при воротах губернатора. Помітивши її, губернатор міг підійти до неї та сказати «приходь у день зібрання чилоту», призначивши йому бальдабара (судового представника) [3, с. 89-92].

Шлюбний договір. Хоча більшість населення Ефіопії сповідують християнську релігію, церковний шлюб не мав на цих землях значної поширеності. Поясненням цьому була канонічна нерозривність церковного шлюбу та недопустимість церковних розлучень. Відтак,

навіть ефіопські священики переконували молодих людей не поспішати з укладенням церковного шлюбу. Значно поширенішим варіантом створення сім'ї був шлюбний договір. Він укладався між батьками нареченого та нареченої в присутності судді та свідків, як й інші цивільні договори. Згода нареченої та нареченого в таких договорах була факультативною умовою. Більше того, у багатьох випадках дівчата, яких проти їх волі видали в такий спосіб заміж, чинили опір проти своїх чоловіків, а ті мали право навіть їх згвалтувати, щоб цей опір подолати [3, с. 78-79]. Переговори щодо укладення шлюбного договору вели між собою старійшини родів, з яких походили наречений і наречена [4, р. 34].

Порука була основним засобом забезпечення виконання зобов'язання за звичаєвим правом Ефіопії. Норми, які регулювали її застосування, згодом були продубльовані у законодавчому збірнику «80 грошових зобов'язань». При укладенні договору (насамперед, позики) порука обов'язково супроводжувалася присягою. У разі невиконання договору боржником поручитель опинявся під загрозою сплати великого штрафу чи навіть позбавлення волі. Попри такі несприятливі умови для поручителя, в Ефіопії відмова від поруки за родича чи члена братства (махаббара) вважалася негідним вчинком, тому знайти поручителя зазвичай не становило значної проблеми [3, с. 92-93]. Такий суспільно-правовий підхід до забезпечення виконання зобов'язань істотно обмежив потребу у використанні інших засобів – завдатку, застави тощо.

«Вайюу». Забороняючі норми звичаєвого права Ефіопії здавна базувалися на принципі «вайюу», тобто містичній забороні певних вчинків, яка значною мірою відповідала принципу «табу» інших народів світу. Первинними «вайюу» були Бог і небо, що зумовило недопустимість поганих висловлювань про них. Чимало «вайюу» встановлено і щодо жінок: заміжніх, незайманих, вагітних тощо. Для того, щоб чоловік знав, що жінка є заміжньою, вона носила зі собою палицю («сіінкі»), яку отримувала в день укладення шлюбу. «Вайюу» передбачається також для дітей стосовно їх матерів. Концепція «вайюу» полягає не тільки у недопустимості фізичного насилля (насамперед, побиття чи згвалтування), але й психологічного також [4, р. 43].

Таким чином, історико-правовий аналіз окремих правових звичаїв Ефіопії засвідчує автентичність її правової системи, в якій питання про чинність звичаєво-правової норми було поставлено у пряму залежність від релігійного світогляду населення. Значні

відмінності звичаєвого права Ефіопії порівняно з іншими африканськими державами можна пояснити етногенезом її народу, значну частину якого становлять семітські племена, які прийшли на ці землі з Азії. Особливості звичаєвого права Ефіопії протягом багатьох століть визначали вектори її суспільного розвитку та заклали базу правової культури цього народу в сучасності.

Список використаних джерел

1. Лесицко К. Краткая история Ефиопии / Кирилл Лесицко [Электронный ресурс] // Режим доступа – http://www.africana.ru/lands/Ethiopia/history_Lesicko.htm
2. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози – М.: Международные отношения, 1999. – 400 с.
3. Бакстон Д. Абиссинцы. Потомки царя Соломона / Дэвид Бакстон; пер. с англ. Н. А. Зотиной. – М.: Центрполиграф, 2002. – 232 с.
4. Assefa A. G. Customary laws in Ethiopia: a need of better recognition? / Ayalew Getachew Assefa. – Copenhagen: Danish Institute of human rights, 2012. – 68 p.

Холодницький Н.І.

*аспірант кафедри історії держави, права
та політико-правових учень,*

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Хоча основу прокурорської системи США становлять федеральна прокуратура та прокуратури штатів як дві автономні підсистеми, крім них існують деякі органи публічного обвинувачення, що перебувають поза їх межами. Більше того, вони не є підпорядкованими ні реально, ні формально генеральному прокуророві США чи Міністерству юстиції. Особливий статус цих органів прокуратури можна пояснити їх порівняно недавнім утворенням (друга половина ХХ ст.), зумовленим новими потребами американського суспільства. Такими органами публічного обвинувачення є військові та незалежні прокурори.

Відокремлену від Міністерства юстиції ланку в прокурорській системі США становить військова прокуратура, яка